

6. Шмідт Р. Основи сільськогосподарського дорадництва в Україні / Р.Шмідт. – Л. : НВФ Українські технології, 2003. – 680 с.
7. Kalna-Dubinyuk Tetyana P. The development of extension service in Ukraine and the worldwide experience / Kalna-Dubinyuk Tetyana P., Johnson Stanley R.. – К : Agrarnayka, 2005. – 200p.

УДК 631.162

*Л.А.Сахно канд.екон. наук, доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
Навчально-науковий інститут економіки та бізнесу*

МОДЕЛІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ

В статті досліджено та проаналізовано в історическому аспекті основні тенденції розвитку моделей балансу, визначено значення моделювання балансу для удосконалення методології обліку та фінансового аналізу; обґрунтовано доцільність змін в структурі балансу.

В статті досліджено та проаналізовано в історичній ретроспективі основні тенденції розвитку моделей балансу, визначено значення моделювання балансу для удосконалення методології обліку і фінансового аналізу; обґрунтовано доцільність змін в структурі балансу.

In clause is investigated and is analysed in historical aspect the basic tendencies of development of models of balance, the meaning(importance) of modeling of balance for improvement of methodology of the account and financial analysis is determined; the expediency of changes in structure of balance is proved.

Постановка проблеми. У зв'язку з реформуванням нашої країни бухгалтерського обліку на засадах міжнародної гармонізації та стандартизації до балансу та інших форм фінансової звітності було внесено значні зміни. Відмова від концепції історичної вартості, перехід від обліку майна до обліку ресурсів, від бруто-оцінок до нетто-оцінок та інші зміни створили передумови для адекватного відображення в балансах підприємств активів, власного капіталу та зобов'язань. Під впливом цих змін, а також нових вимог і завдань фінансового менеджменту були переглянуті деякі аспекти методики аналізу фінансової звітності підприємств. При цьому не обійшлося без певних

проблем, пов'язаних з бажанням втиснути нове в оболонку старого, традиційного та звичного.

Успіх процесу реформування обліку багато в чому залежить від наукового трактування методології бухгалтерського обліку. Іншими словами, перетворення організаційно-правових принципів, практичних методів і форм бухгалтерського обліку і аналізу господарської діяльності повинні бути тісно пов'язані з розвитком наукової теорії, ключове місце, в якій займає вчення про баланс.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем методології складання фінансової звітності присвячені праці багатьох, провідних вітчизняних учених, зокрема таких як В.Г.Козака, І.Д.Ватулі, Л.І.Лавриненка, З.М.Левченко, В.Г.Лінника, В.В.Мовчаренко, В.М.Пархоменко, П.Я.Хомина, І.Ф.Шерр та інші.

Однак, аналітичним аспектам фінансової звітності і, зокрема, балансу приділено меншу увагу. Так, ще не знайшла достатнього висвітлення проблема впливу структурованості інформації бухгалтерського балансу на методику аналізу фінансового стану підприємства. Крім того, в умовах постійних змін змісту нормативно-правових актів по бухгалтерському обліку і звітності особливо виразно зростають вимоги до якості фінансової звітності як до інформаційної основи управління процесами господарювання. Це зумовлює необхідність системного підходу до формування звітності, який може бути реалізований лише через логічно витриманий взаємозв'язок різних балансових моделей. Це і обумовлює актуальність обраного дослідження.

Мета дослідження полягає в розробці і обґрунтуванні наукової концепції і вивчені ряду моделей бухгалтерського балансу, обґрунтування їх застосування для удосконалення елементів методу бухгалтерського обліку і прийомів економічного аналізу.

Для вирішення поставлених задач у роботі використовувались як загальнонаукові, так специфічні методи. Зокрема, застосовувались: системний аналіз – для деталізації об'єкта дослідження; синтез – для узагальнення

розрізнених аспектів методики облікового забезпечення балансових звітів; аналогія – для дослідження відповідної вітчизняної системи балансоведення і характерної для зарубіжної практики, інформаційне моделювання – для забезпечення дослідження нормативно-довідковим матеріалом; абстрагування – для формулювання узагальнених висновків на основі проведеного аналізу, системно-структурний аналіз – при визначенні взаємозв'язку складових частин бухгалтерського обліку на аграрному підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Бухгалтерський облік відноситься до ряду тих наук, об'єкти і процеси яких природним чином моделюються за допомогою облікових методів і прийомів. Історія бухгалтерського обліку по суті представлена еволюцією її різних моделей. Причому створення моделей часто було продиктовано необхідністю раціоналізації практики. На різних етапах розвитку бухгалтерського обліку від уніграфічної до сучасної інформаційної системи створювалися всілякі моделі, частина з яких ініціювалася обліковою практикою [5]. Найчисленнішою групою, представленою науковою спадщиною, є моделі бухгалтерського балансу. І не випадково. В контексті напряму дослідження баланс, як облікова модель, об'єднує в собі всі об'єкти і процеси господарської діяльності, дозволяє якісно і кількісно оцінити зміни стану всіх об'єктів обліку під впливом господарських процесів. Слід вважати, що баланс сама гармонійна модель, різні конструкції якої дозволяють глибше і детальніше пізнати функціональну спрямованість бухгалтерського обліку, фінансовий стан і результати діяльності підприємства.

Баланс як бухгалтерське поняття існує вже близько шестисот років. Як стверджують історики, перша згадка про нього відноситься до кінця XIV – початку XV ст. Зокрема, один із західних фахівців Р.де Рувер називає абсолютно точну дату – 1427 р. коли слово «баланс» було вперше застосовано до фінансових звітів. На жаль, напевно не відомо, чи були ці звіти насправді баланси в сучасному розумінні цього терміну чи ні [2].

Вживання цього терміну виходить широко за рамки бухгалтерського обліку: в буденній мові – це символ рівноваги, рівності, в теорії економіки –

для позначення системи інтервальних показників, що характеризують джерела утворення яких-небудь ресурсів і напрям їх використовування за певний період (інтервал), в плануванні і економічному аналізі – як спосіб представлення даних у вигляді двосторонніх таблиць з рівними підсумками. Наприклад, система планування традиційно включає три види балансів: матеріальний, грошовий і трудовий для зіставлення планових показників освіти і розподілу окремих видів матеріалів, продукції, грошових коштів і трудових ресурсів відповідно. Крім того, баланси використовуються для проведення аналізу чинника при вивченні жорстко детермінованої залежності.

Проте найбільше значення як наукове, так і практичне термін «баланс» придбав в бухгалтерській інтерпретації.

Як показують наукові джерела, що відобразили всілякі облікові моделі, теоретики поколінь багато кого в області бухгалтерського обліку виявляли найбільшу цікавість до моделювання балансу. І не випадково. Перш за все, баланс (як загальновідома форма) це саме інформаційно наповнене джерело про всі ресурси, що є у розпорядженні фірми, і всі прийняті на себе зобов'язання. Професор Гарвардського університету Вільям Ріплі порівнював баланс з моментальною фотографією поточного фінансового стану підприємства [1]. В сучасному пакеті фінансової звітності баланс займає центральне місце.

Особливе місце серед учених німецької бухгалтерської школи займав Е. Шмаленбах. Концептуальною основою його навчання є ідея динамічного балансу, згідно якої баланс показує не стан господарських засобів і їх джерел, а рух засобів і джерел. Він вважав баланс «акумулятором сил», співвідношенням активного і пасивного резерву сил, віддзеркаленням фінансових результатів з урахуванням тимчасових відносин між матеріальними і фінансовими оборотами [2].

На противагу німецьким ученим бухгалтера французької школи вважали, що баланс заданий системою рахунків. Проте, балансу відводилася роль головної визначальної категорії обліку.

Нинішнім теоретикам бухгалтерського обліку добре знайомі змістовні вислови А.П.Рудановського, що свідчить не тільки про те першорядне значення, яке особисте він надавав балансу, але і про роль балансу для аналізу господарської діяльності підприємства. Наприклад, «...без балансу і без обґрунтування на балансі всілякі думки про господарську діяльність є довільними і не мають ніякого відношення до дійсності: поганий або хороший баланс, але він завжди кращий, ніж будь-яка сама захоплююча думка про господарську діяльність, якщо ця думка не спирається на баланс» [4].

В збагненні і переосмисленні поняття «баланс» А.П. Рудановський спирався на системну єдність економічних, філософських і математичних методів пізнання. На думку А.П. Рудановського, баланс – це об'єктивно існуюча реальність в самому господарстві, «абсолютна істина». Бухгалтер може лише сконструювати, відтворити «відносну істину» - якусь модель балансу з тим або іншим ступенем об'єктивності, як уявлення про всю сукупність господарських процесів. Діалектика «абсолютної» і «відносної» істин як двох філософських категорій дозволяє вважати, що в бухгалтерському обліку відображається тільки частина господарського життя; інформація, яка сформована в рамках бухгалтерського обліку і що надається у фінансовій звітності, має відносну цінність і частіше базується на очікуваних оцінках, припущеннях, умовних класифікаціях, суб'єктивних узагальненнях і розподілах згідно якоїсь ознаки, ніж на точних значеннях. Розвиток теорії бухгалтерського обліку повинен сприяти наближенню відносної істини до її абсолютного ідеалу і повинен бути спрямований на створення таких моделей обліку, які забезпечать саме повне відображення господарських процесів.

Доречно відзначити, що як вітчизняні, так і зарубіжні учені минулих поколінь надавали балансу не меншу цінність, а ніж нинішні сучасники. Оцінка ролі балансу в господарській діяльності підприємства, його місце в методології бухгалтерського обліку, способи побудови бухгалтерського балансу були предметом дискусій бухгалтерів різних напрямів і шкіл. Прагнення до якнайповнішого і достовірного відображення інформації в

бухгалтерському балансі викликало створення всіляких моделей бухгалтерського балансу, їх безперервне вдосконалення. Можна припустити, що цим пояснюється підвищений інтерес до вивчення сутності балансу і численність його моделей в теорії бухгалтерського обліку, частина з яких ефективно використовується в бухгалтерській практиці.

Крім згаданих традиційних (обов'язкових) моделей балансу, що використовуються при формуванні зовнішньої звітності, в методології бухгалтерського обліку створена потенційно продуктивна модель іншої цільової спрямованості, що не отримали широкого практичного застосування (рис. 1.).

Рис. 1. Класифікація моделей бухгалтерського балансу

Проте, аналітична цінність деяких з них значно вище, ніж в

запропонованих стандартними звітами, що дозволяє розширити рамки можливого їх застосування в обліку, фінансовому аналізі і менеджменті. До таких моделей слід віднести оборотно-сальдовий баланс, шаховий баланс, матричний баланс, ціллю яких є не тільки порівняння активних і пасивних мас, але і відображення інформації про господарські обороти, взаємоув'язка джерел фінансування з конкретними видами активів.

Проте існуюча на даний час модель бухгалтерського балансу потребує вдосконалення у зв'язку з реформуванням бухгалтерського обліку на засадах міжнародної гармонізації та стандартизації фінансової звітності.

Як показують наукові джерела, які відображають всілякі облікові моделі, теоретики багатьох поколінь в області бухгалтерського обліку виявляли найбільшу цікавість до моделювання балансу. І не випадково. Перш за все, баланс (як загальновідома форма) це саме інформаційно наповнене джерело про всі ресурси, що є у розпорядженні фірми, і всі прийняті на себе зобов'язання. В сучасному пакеті фінансової звітності баланс займає центральне місце [3].

Баланс – це об'єктивне явище, існуюче в будь-якому господарстві незалежно від того, чи фіксуються результати господарських операцій в чисельному виразі чи ні. Так чи інакше, коли підприємство здійснює господарську діяльність його засоби і зобов'язання знаходяться в рівновазі.

В основу моделі A (активи) = K (капітал) + Z (зобов'язання) і балансового узагальнення встановлений принцип зрівнювання засобів підприємства та його зобов'язань різного характеру. Вона є статичним віддзеркаленням фінансового стану.

Рушійною силою кругообігу капіталу підприємства є господарські операції – динамічні свідчення господарської діяльності підприємства. При цьому виникають і розвиваються певні економічні, фінансові і правові відносини і зв'язки, які формують баланс підприємства. У зв'язку з цим відображення кожної господарської операції, яка мала місце в діяльності підприємства чи організації, має відповідний вплив на ту модель балансу яка ним застосовується.

На нашу думку всі види балансових моделей повинні стати основою

формування пакету зовнішньої фінансової звітності. Такий підхід необхідний в цілях збереження єдності методології побудови зовнішніх і внутрішніх звітів, переважання їх змістовної сторони над формальною, повного представлення в господарській діяльності комплексного використання звітних показників в аналізі. Всі форми пакету фінансової звітності: ф.№ 1, ф.№ 2, ф.№ 3, ф.№ 4 повинні складати єдину цілісну систему. При цьому формування традиційної форми балансу буде заключним етапом створення пакету фінансової звітності, що є свого роду сукупністю облікових процедур поточного періоду.

Так як Україна вже є членом СОТ, а з своєю продукцією аграрні підприємства планують виходити на міжнародний ринок (зокрема реалізовувати зерно пшениці, насіння соняшнику, сою), тому необхідною умовою є трансформація фінансової звітності згідно М(С)БО. Щоб не звертатись до аудиторів, інших експертів-аналітиків, уникнути зайвих витрат через компіляцію балансу необхідно розробити власну модель балансового звіту. З метою виявлення недоліків та удосконалення діючої структури, проведення більш точнішого аналізу фінансової звітності нами запропоновані деякі зміни на прикладі моделювання в складі статей бухгалтерського балансу та заходи щодо гармонізації фінансової звітності згідно М(С)БО:

Для дотримання у фінансовому менеджменті «Золотого правила ліквідності», згідно з яким активи підприємства мають фінансуватися пасивами такої ж строчності має бути чітке розмежування поточних і непоточних активів і зобов'язань. У зв'язку з цим для підвищення точності фінансового аналізу запропоновано в Примітках до фінансової звітності склад статті «Витрати майбутніх періодів» у розрізі необоротних і оборотних активів, а «Доходи майбутніх періодів» - у розрізі довгострокових і поточних зобов'язань.

Встановити чітку методику розрахунку власного оборотного капіталу, що є невід'ємним показником для розрахунків фінансового стану підприємства. Наприклад, можна застосовувати 2 методики, що дають однакові результати: 1) як різницю між оборотними активами й короткостроковими зобов'язаннями та 2) як різницю між сумою власного капіталу, резервів та довгострокових зобов'язань і сумою необоротних активів.

Слід розмістити статті, що виділені окремими розділами в активі балансу – «Витрати майбутніх періодів», а в пасиві – «Забезпечення наступних витрат і платежів» та «Доходи майбутніх періодів», у відповідних розділах балансу згідно з їх економічною суттю (перегрупування розділів балансу з розподілом на поточні та довгострокові активи, поточні та довгострокові зобов'язання).

Доцільно відображати статті «Неоплачений капітал» і «Вилучений капітал» у розділі «Власний капітал» з наведенням їх одразу після відображення суми статутного капіталу, бо зазначені статті мають відношення до статутного капіталу.

Необхідне подальше реформування системи бухгалтерського обліку та впровадження методології поширення інформації з економічних питань згідно з міжнародними стандартами для забезпечення відкритості, прозорості та зіставлення показників фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Згідно з МСБО 1 «Подання фінансових звітів», біологічні активи слід наводити окремою статтею безпосередньо в балансі. Поряд з цим у фінансових звітах або у примітках до них підприємство має наводити ще більш детальну інформацію стосовно біологічних активів, якими воно володіє.

Якщо підприємство відступає від вимог М(С)БО, йому слід розкрити той факт в звітності, що за висновком керівництва фінансові звіти правдиво відображують фінансовий стан, результати фінансової діяльності та потоки грошових коштів; те, що за всіма суттєвими аспектами вони узгоджуються з відповідними стандартами та інтерпретаціями, назву стандарту або інтерпретації, від яких відхилилося підприємство.

Висновки та пропозиції. Дослідження теоретичних та методологічних питань, щодо розвитку моделювання балансових звітів та їх використання в фінансовому аналізі діяльності сільськогосподарських підприємств, дозволило запропонувати методи удосконалення побудови бухгалтерського балансу, гармонізації його структури згідно з вимогами М(С)БО.

Також розкрито концептуальні засади фінансової звітності, зокрема, форми №1 – Балансу як інформаційного джерела системи управління підприємством, докладно висвітлені питання її побудови.

У дослідженні сформульовані напрямки удосконалення структуризації балансової моделі для здійснення більш чіткішого і прозорішого аналізу

фінансового стану підприємств, виявлені недоліки деяких статей балансу та надані обґрунтування їх усунення. Також запропоновано аналітичний метод контролю за фінансовими показниками діяльності аграрних підприємств на стадії автоматизації. Розроблено модель бухгалтерського балансу, що відповідає Міжнародним стандартам бухгалтерського обліку.

Література

1. Блейк Джон, Ориол Амаг. Европейский бухгалтерский учет. Справочник. /Пер. с англ. - М.: Информационно-издательский дом "Филинь", 2007. -400с.
2. Вейцман Н.Р. Балансы капиталистических предприятий и их анализ. Изд.3-е доп. М.: Внешторгиздат, 2005.
3. . Гринів Б. Проблеми бухгалтерського балансу: його використання в аналізі. // Бухгалтерський облік і аудит, №1, 2008, с.11-17
4. Рудановский А.П. Руководящие начала (принципы) по счетоводству и отчетности в государственных хозяйственных объединениях. - М., 1924.
5. Шапошников А.А. Классификация модели в бухгалтерском учете. - М.: Финансы и статистика, 2006. -144 с.

УДК 642.1.027:642.02

*Серських Н.С., аспірант кафедри менеджменту та маркетингу,
Таврійський державний агротехнологічний університет*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ ЗЕРНОВИМИ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. В статті розглянуто особливості торгівлі зерновими культурами на біржовому ринку, проаналізовано проблеми становлення біржового ринку та запропоновано заходи із його організації.

Ключові слова: ринкова інфраструктура, товарні деривативи, товарна біржа.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности торговли зерновыми культурами на биржевом рынке Запорожской области, проанализированы проблемы становления биржевого рынка та предложены мероприятия по его организации.

Ключевые слова: рыночная инфраструктура, товарные деривативы, товарная биржа.